

יש לשכתב ערך זה. ייתכן שהערך מכיל טעויות, או שהניסוח וצורת הכתיבה שלו אינם מתאימים.

אתם מוזמנים לסייע ולתקן את הבעיות, אך אנא אל תורידו את ההודעה כל עוד לא תוקן הדף. אם אתם סבורים כי אין בדף בעיה, ניתן לציין זאת בדף השיחה.

עריכה (ps://he.wikipedia.org/w/index.php?title=%D7%A2%D7%AA_%D7%AA%D7%A8%D7%94&action=edit)

דעת תורה היא דעה הבאה לבטא את עמדת תורת ישראל בהתייחס לשאלה כלשהי העומדת על הפרק אשר אין לה מענה בפסיקה ההלכתית. מתוך אמונת חכמים, יש המייחסים לאדם הנחשב גדול בתורה את היכולת לשמש לפה עבור התורה ולהביע את דעתה (נשאינה מובעת בה בגלוי) בשאלה הנידונה. מתוך כך מייחסים לאדם כזה את הכושר לפסוק לא רק בנושאים תורניים והלכתיים צרופים אלא גם בנושאי פוליטיקה, מדינה והלכות חיים בכלל. הסוגיות הדתיות שבהן עסק, על פי גישה זו לאמונת חכמים, מזככות את מוחו ומכשירות אותו לפסוק בכלל תחומי החיים. דעת תורה היא מוטיב מרכזי בחיי החברה החרדית וברמה פחותה אף בחיי החברה החרדית-לאומית.

תוכן עניינים

התפתחות המושג

הפולמוס והיישום

דעת תורה בחסידות

הסברים לתופעה

דעת תורה כנבואה

דעת תורה כתחליף לאדמו"ר החסידי

לקריאה נוספת

קישורים חיצוניים

הערות שוליים

התפתחות המושג

הביטוי "דעת תורה" או "דעת התורה" מבטא בספרות היהודית בימי הביניים ובראשית העת החדשה את מה שהיום מקובל לבטא כ"עמדת ההלכה" או "השקפת היהדות". אמנם בספרות חז"ל ואף במכלול ספרות האחרונים משמעותו של הביטוי שימשה להגדיר או את השיתוף הקיים בין דעת לתורה (לדוגמה במשנתו של הרמב"ם, שראה את הפיזיקה והמטפיזיקה כמשלימות את התורה) או כביטוי ל**דיעה בחרה של דין התורה** (מסכת חולין צ', ב'), אולם בהמשך מושג זה קיבל אופי אחר. במידה מסוימת, גמישותה של הסמכות הרבנית לקבוע בענייני "דעת תורה" עולה על יכולתה לפסוק הלכות, שכן פסיקת "דעת תורה" היא למעשה אינטואיטיבית ואינה מחייבת כתיבה הלכתית מסודרת ומנומקת. לפיכך גם היכולת לחלוק עליה מוגבלת ביותר, אלא אם כן החולק נחשב לבעל שיעור קומה המאפשר לו להביע "דעת תורה" כהבנתו. חוקרים אחדים (גרשון בקון, לורנס קפלן, יעקב כ"ץ) סברו כי דעת תורה כוללת בתוכה ממד של אלטעות (Infallibility, חסינות מפני טעות) כעין זו שיוחסה לאפיפיור החל מוועידת הוותיקן הראשונה (1870). ואולם, נראה כי התפיסה החרדית פחות קיצונית בעניין זה. רק לעיתים נדירות ניתן למצוא בה ניסוחים מפורשים של אלטעות, ובדרך כלל הדגש הוא על כך שהאדם הפשוט אינו יכול לשפוט או לבקר את שיקול דעתם של ה"גדולים".

"דעת תורה" הוא מונח שהופיע במקורו בספרות ההלכה, אך שם הוא משמש כמטבע לשון, שאין עומדת מאחוריו תפיסה מוגבשת. הוא הפך לדוקטרינה בעיקר עם עלייתה של אגודת ישראל.

דוקטרינת דעת תורה החלה כנראה אצל ר' ישראל מאיר הכהן, החפץ חיים. היא פותחה בעיקר בדור שלאחריו על ידי תלמידיו ר' אלחנן וסרמן, וכן על ידי ר' חיים עוזר גרודז'נסקי והחזון איש. כל אחד מהם תפס את סמכותם של גדולי התורה בגוון שונה במקצת. הרב אברהם ישעיהו קרליץ (ה"חזון איש"), שמיעט להשתמש במונח דעת תורה, אמר כי לגדולי התורה יש "חלק חמישי בשולחן ערוך" (שבו ארבעה חלקים), המורה גם בעניינים שאינם בארבעת החלקים הקיימים. הרב אלחנן

וסרמן ציטט מרבי חיים מוולוז'ין ש"בשעה שסוחר עצים בא להימלך אם לקנות יער, ישנה עבורו תשובה בתורה, צריכים רק למוצאה..."^[1]. כיום יש הרואים את "דעת תורה" כצורה של תאולוגיה פוליטית יהודית, היוצרת תשתית עיונית לתיאוקרטיה בזעיר אנפין.^[2]

הפולמוס והיישום

אופן היישום של גישת דעת תורה אינו ברור. למשל, דווקא ר' חיים עוזר גרודז'נסקי שנחשב למנהיג הרוחני של אגודת ישראל בליטא כתב לריא"ה הרצוג בשנת 1938 שבמדינה העומדת לקום ניתן לקיים משפט פלילי אזרחי על פי שיטת הר"ן (דרשות הר"ן, ו"א), כלומר, הוא לא ראה צורך בהכפפת כל מרכיבי הממשל להוראות חכמי התורה. הרב הרצוג חלק עליו ורצה שכל מערכת המשפט תהיה דתית.^[2]

עימות מפורסם הנוגע לגישת דעת תורה התקיים כאשר ראשי תנועת המזרחי, ד"ר יצחק רפאל והרב יהודה לייב פישמן מימון, פנו לחזון אי"ש בהקשר לחוק השיירות הלאומי לבנות. התנגדותו של החזון אי"ש לוותה בטיעון שאיסור ביחס לחוק זה מופיע ב-"שולחן ערוך החמישי".

הפולמוס כלל פעמים גם ויכוח באשר לשאלה מיהם האישים שניתן לקובעם כגדולי הדור ולהתייחס לדעתם כאל דעת תורה (כך התנגד הרב צבי יהודה קוק לקביעת החזון אי"ש כגדול הדור), וכן ויכוח עקרוני: אישים רבים התנגדו לעצם המושג בצורתו המודרנית, וטענו שדיעות בתורה אינם מוסיפות ידע בעניינים חוץ־הלכתיים. כך לדוגמה מייסד חסידות חב"ד הרב שניאור זלמן מלאד^[3] והרב אברהם יצחק הכהן קוק^[4].

באופן מעשי, היישום של דעת תורה פירושו כפיפות של המנהיגות הפוליטית לחכמי התורה. הדבר בא לידי ביטוי באגודת ישראל הכפופה למועצת גדולי התורה, במפלגת דגל התורה הכפופה למועצת גדולי התורה שלה, ובמפלגת ש"ס הכפופה למועצת חכמי התורה. בפועל, חכמי התורה מתערבים בדרך כלל רק בשאלות דתיות או בשאלות הנוגעות למגזר החרדי ולא בשאלות ציבוריות אחרות בתחומי הביטחון וכלכלה.

אחרים טענו כי בפועל פוליטיקאים מצליחים לתמרן רבנים להבעת העמדות בהם חפצים הפוליטיקאים^[5].

בקרר חרדים מודרניים ניתן משקל נמוך יותר ל"דעת תורה", לעומת המשקל הרב שניתן לו בקרב היימנסטרים' החרדי. בעקבות התנהלות הציבור החרדי בתקופת מגפת הקורונה נמתחה ביקורת על התנהלות הציבור החרדי בהקשר של הישמעות לדעת תורה, מתוכ^[6].

דעת תורה בחסידות

דוקטרינת דעת תורה פותחה על ידי אישים מן המחנה הליטאי, ולדעת חוקרים אחדים היא מהווה כעין גרסה ליטאית לתפיסת הצדיק החסידית. גם בחסידות עצמה, קמו מערערים על הרחבת סמכותו של הרב או הצדיק לעניינים ארציים. כך למשל באיגרתו של הרב שניאור זלמן מליאדי, מייסד חסידות חב"ד אל חסידיו הבאים לשאול בעצתו בנושאים גשמיים: "אהובי אחי ורעיי מאהבה מסותרת תוכחת מגולה: לכו נא ונוכחה, וזכרו ימות עולם בינו שנות דור ודור, ההייתה כזאת מימות עולם? ואיה איפוא מצאתם מנהג זה באחד מכל ספרי חכמי ישראל הראשונים והאחרונים, להיות מנהג ותיקון לשאול בעצה גשמיות כדת מה לעשות בענייני העולם הגשמי? אף לגדולי חכמי ישראל הראשונים כתנאים ואמוראים אשר כל רז לא אנס להו ונהירין להון שבילין דרקיע, כי אם לנביאים ממש אשר היו לפנים בישראל, כשמואל הראה אשר הלך אליו שאול לדרוש ה' על דבר האתונות שנאבדו לאביו, כי באמת כל ענייני אדם לבד מדברי תורה ויראת שמים אינם מושגים רק בנבואה, ולא לחכמים לחם".^[7] למרות הגישה המקובלת שבחברה החסידית ה"רבי", מהווה את התחליף לדעת תורה, אין הדברים נכונים בהכרח. בחסידות אמנם ה"רבי" וה"צדיק" נחשב לצינור המקשר אל השפע האלוהי; אולם דבר זה נובע מהקשר שלו לקב"ה ולא דווקא מידיעת התורה שלמד (אדמו"רים מתמנים לתפקידם בירשה, וכך היו שהתמנו בגילאי 13–16 שנים). תפקידו של ה"רבי" כצינור, התבטא בחסידויות מסוימות כביטוי ליכולתו ולצורך בהכוונתו אף בנושאים חומריים, אולם היו חסידויות (כדוגמת חסידות קוצק) שהתנגדו לגישה זו. גם היום בציבור החסידי, המושג דעת תורה מתקשר יותר לפוסקי ההלכה, לעומת הצינור "לא יסור" או החיפוש אחר "סם החיים" המתקשר עם האדמו"ר.

הסברים לתופעה

התופעה של דעת תורה, המתבטאת אף בהתייחסות למושג "גדול הדור", נתנה מקום רחב לפרשנויות שונות, ששאפו להסביר את הצורך בהופעתה מבחינה היסטוריוסופית, דתית, ואף סוציולוגית.

האסכולה הליטאית מבארת את המושג דעת תורה בכך שכל אדם מן היישוב באשר הוא, הריהו מושפע בהכרח מן הדברים שהוא שומע וקורא, ואלו מעצבים את תפיסת עולמו בדרכים גלויות וסמויות לרוב. לעומת זאת, תלמיד חכם שזכה ל"דעת תורה" מתאפיין בכך שמעודו לא קרא חומר לא תורני כגון עיתון או ספר מכל סוג שהוא ומעולם לא שמע הרצאות לא תורניות ולא שוחח עם אנשים מחוץ למעגל התורני - הלכתי. כתוצאה מכך הלך מחשבתו מושתת אך ורק על השכלה במסלול התורני הלכתי. לפיכך, בכל שאלה אקטואלית שעל הפרק, גם אם אינה מפורשת במקורות (כגון מפני שהיא קשורה בהתפתחויות טכנולוגיות חדשות, או בסיטואציה פוליטית חדשה), הרב בעל דעת התורה יכול בכל זאת להביע את דעת התורה. ברוח זו מסביר הרב וסרמן את מקור כוחו של רבו החפץ חיים^[8]. כך גם מסביר הרב משה פיינשטיין את העניין בהקדמתו לספר השו"ת שלו "אגרות משה".

כתוצאה מאבחנה זו, גדול הדור אינו בהכרח הפוסק ההלכתי הגדול ביותר, או בעל המוח השנון ביותר. הוא יכול ברמה העקרונית להיות איש תמים במקצת ללא רקע של פוסק, ובלבד שהוא מאופיין בכך שכל ימיו עברו עליו אך ורק בין כותלי בית המדרש, והוא מוערך כאדם שאינו מניח לאינטרסים אישיים שלו להתערב בשיקוליו. החזון איש כותב בכמה מאגרותיו, שאין כללים מדויקים לזיהוי של אדם כבעל דעת תורה, אלא כלל ישראל יש לו "חוש ריח" מיוחד לדעת מי זכה ל"דעת תורה" ואילו הם פונים בהמוניהם לקבל הדרכה וייעוץ.

עד להתפתחותה של תפיסה זו היה מקובל שרק הציבור החסידי שואל כל דבר את רבותיו, שזכו להילה של בעלי ידע רוחני עליון, "רוח הקודש", בעוד הציבור הליטאי, מתוך חוסר קבלה של תפיסות מיסטיות אודות המנהיג, "מחליט לבד". בעשרות השנים האחרונות, תפיסה מחודשת זו על ההגיון הפנימי שבה מסייעת גם לליטאי השכלתן לקבל את הרעיון של "הרב", עד שכמעט לא ניכר הבדל בין המגזרים בעניין היחס לסמכות הרבנית. כמעט כל אדם חרדי נוהג להתייעץ באופן קבוע עם אחד מהרבנים, וכך גם עסקני הציבור והפוליטיקאים החרדיים אינם מהינים לזוז ימין או שמאל ללא החלטת גדולי הדור.

דעת תורה כנבואה

הסבר אחד, שהתבטא בעיקר בפרשנויות בציבור הדתי לאומי, ופעמים רבות התבטא באופי ההתייחסויות בציבור החרדי לאומי, שילב מושג זה ביחס להשקפותיהם הרואות בהקמת מדינת ישראל את הגאולה. יש שראו במושג "דעת תורה" את חזרתה של הנבואה לישראל בימינו, שכן בחוגים החרדיים מתייחסים אל חוות הדעת של הרבנים הבכירים באותה חדרת קודש שנשמרה בעבר לדברי נבואה, אף שכאמור אין הן עוסקות בנושאים תורניים צרופים^[9]. פעמים שגישה זו ייחסה אמירות כלליות של אישים מסוימים כאקסיומות שאינם יכולות להשתנות. כך לדוגמה למאמר הדור של הראי"ה קוק יוחסו בקבוצות מסוימות סגולות נבואיות^[דריש מקור], ואף נאומו של הרב צבי יהודה קוק בהקשר לחברון שכס וירושלים לפני שחרורן במלחמת ששת הימים התאפיין בפרשנויות שראו בדבריו נבואה.

דעת תורה כתחליף לאדמו"ר החסידי

החוקרים רואים בעלייתו של "דעת תורה" חלק מתהליך של ריאקציה חרדית שהתרחשה אחרי תום מלחמת העולם השנייה ועם התבססותה של "חברת הלומדים" בארץ ישראל. התבססותו של המושג דעת תורה בחברות ליטאיות, החסרות את האדמו"רים החסידיים, הובילה להשערות הרואות את הרקע להתפתחות בשאיפות לקביעת היררכיה ברורה, ונתינת תחליפים לשלטון האזרחי ולאדמו"ר החסידי בחברות אלו.

יוסף דן, חידוש הנובאה בישראל? <http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/ShArtPE.jhtml?itemNo=414302&contrassID=2&subContrassID=5&sbSub> (ContrassID=0), מאמר על דעת תורה, באתר הארץ

הרב ח' שלמה שאגן, דעת תורה - בעניין שאינו הלכה (<http://www.daat.ac.il/daat/ezrachut/demokratia/nispah4.htm>), באתר דעת

"גדולים" מאבדים את הקטנים – לקראת דמוקרטיזציה חרדית? (http://tomerpersico.com/2011/05/19/haredi_democratization) - תומר פרסיקו, חוקר דת, על ספרו של בנימין בראון, *בבלוג "לולאת האל"*

בנימין בראון, דוקטרינת דעת תורה: שלושה שלבים (https://www.academia.edu/19526161/The_Daat_Torah_Doctrine_Three_Stages)

בנימין בראון, לקראת דמוקרטיזציה במנהיגות החרדית? (https://www.academia.edu/5157569/Toward_Democratization_in_Haredi_Leadership_The_Doctrine_of_Daat_Torah_in_Turn_of_the_Twentieth_Century_Hebrew) המכון הישראלי לדמוקרטיה, תשע"א

בנימין בראון, "פולמוס דעת תורה בצינונות הדתית: הרקע, העמדות והמשמעויות" (https://www.academia.edu/37062421/The_Debate_over_Rabbinical_Authority_in_the_Zionist-Religious_Community_in_Israel_Background_Positions_and_Implications_Hebrew_2004)", הצינונות הדתית: עידן התמורות, תשס"ד

1. Jewish Legalism - The Doctrine of Da'at Torah as a Case Study (https://www.academia.edu/7770562/Jewish_Legalism_The_Doctrine_of_Daat_Torah_as_a_Case_Study) (באנגלית), באתר Academia.edu
2. אביעזר רביצקי, דת ומדינה במחשבת ישראל (<https://www.idi.org.il/media/5107/%D7%93%D7%AA%D7%95%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%94%D7%91%D7%9E%D7%97%D7%A9%D7%91%D7%AA%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%A4%D7%A8%D7%A7%D7%A0%D7%91%D7%97%D7%A8-%D7%94%D7%A7%D7%93%D7%9E%D7%94.pdf>), עמ' 12.
3. איגרת הקודש לבעל התניא, פרק כ"ב (<http://chabadlibrary.org/books/default.aspx?url=/adhaz/tanya/4/22>)
4. אגרות הראיה חלק ב' איגרת תשכו
5. חנן גרינווד, הראיין האחרון עם אורי אורבך בכיפה (<http://www.kipa.co.il/now/60203.html>), באתר כיפה, 26 בדצמבר 2014
6. לעמוד על נפשנו (<https://iyun.org.il/article/haredi-rabbis-stance-on-corona/dealing-with-the-corona-crisis>), צריך עיון (בעברית)
7. ספר התניא, חלק אגרות הקודש, איגרת כ"ב
8. נאום הרב אלחנן וסרמן (<http://www.hebrewbooks.org/pdfpager.aspx?req=12084&st=&pgnum=10>) בכנסיה הגדולה במרינבאד. קובץ הפרס, אתר היברובוקס.
9. ראו אברהם אלקנה כהנא שפירא, "דעת תורה", תחומין ח, עמ' 363-364